

JOHANNE A. VAN ARCHEM

Het geheim van Gonda

Pionierstrilogie

3

UITGEVERIJ GLB
DEVENTER

Janna Bolks bedacht dat haar leven het laatste jaar behoorlijk veranderd was. En niet ten goede, voegde ze er dan meteen zorgelijk aan toe. Ze had altijd in een goede buurt gewoond. Nette mensen, niets op aan te merken. Maar dat was allemaal veranderd.

Het was begonnen met de emigratie van haar burens, waar ze jaren naast had gewoond. Harmine en Dieks Stegeman waren naar Canada gegaan, samen met hun twee dochters Grada en Minke.

Dat had Janna niet aangestaan, bij lange na niet. Wat hadden die ouwe mensen nu in Canada te zoeken? Ze dienden verstandiger te zijn. Dat had ze hun ook gezegd, maar werd er naar haar goede raad geluisterd? Natuurlijk niet.

Haar jongste zoon Jan kwam daardoor zonder werk te zitten. Hij had wel geprobeerd om in de voetsporen van de buurman nog wat turf te steken in de omgeving, maar die verveners waren allemaal hetzelfde. Het moest allemaal gisteren klaar als ze vandaag kwamen vragen.

Die opdrachtgevers hadden van meet af aan een vergelijk getrokken tussen Dieks en Jan. Dieks was alles en Jan was niks, daar kwam

het op neer. Jan zou lui zijn, afspraken niet nakomen en slechte turf afleveren. Nou, Janna had Vieleers, die ouwe duitendief, nog een keer goed de waarheid verteld toen die man durfde te beweren dat haar Jan liever lui dan moe was.

Jan zat ondertussen al een halfjaar aan de tafel en bracht geen cent in. En Janna had het niet breed. Ze had al een paar keer gezegd dat Jan eens moest gaan vragen bij de textielfabriek, maar dat wilde hij niet. De fabriek was hem te min.

Nee, ze kon het nog steeds niet waarderen dat Dieks haar Jan zo in de steek had gelaten. Het had allemaal zo mooi kunnen zijn en een paar jaar geleden had Janna dat ook gehoopt en ze had er genoeg achteraan gelopen. Als Minke, die bazige dochter van Dieks, nou eens leerde wat in te binden, dan had Jan met haar kunnen trouwen en dan had hij de zaak van Dieks kunnen overnemen. Dan hadden ze samen nog jaren in het veen kunnen werken,

Dieks en hij. Maar nee, ze moesten zo hoognodig naar Canada...

Wie had toch ooit kunnen denken dat Minke in het verre Canada zou trouwen met Hermen Kromhof? Dat Dieks en Harmine dat goedvonden.

Nou, over die Kromhof kon Janna het nodige vertellen. Niet dat ze dat deed, ze hield niet van roddelen, maar Hermen Kromhof...

Anderhalf jaar geleden was hij amper aan de politie ontsnapt toen er een lijk in het veen was gevonden. Ja, dat van zijn vader, die al jaren geleden verdwenen was. Iedereen mocht beweren, die dure dokters uit de grote stad voorop, dat het gevonden lichaam van een oude soldaat uit de tijd van Napoleon was, maar Janna was er niet van overtuigd. Maar dat kon je in dit dorp beter niet hardop zeggen.

Die heren hielden Hermen allemaal de hand boven het hoofd, de veldwachter en meester De Wit voorop. Die zeiden dat ze de bewijzen hadden dat Hermens vader was overleden in een gesticht in Duitsland. Kom nou, en dat geloofde je zeker. Hoe kwam die man in Duitsland? Daar moest je de grens voor over!

Als de vraag kwam waarom al die hoge heren een gewone arbeider als Hermen Kromhof de hand boven het hoofd hielden, kneep Janna de lippen op elkaar. Daar kon ze niet alles van zeggen, zei ze dan, maar ze wist het wel.

Janna wist wat er gezegd kon worden en wat niet. Voor Hermen Kromhof en zijn zuster Johanna was het maar goed dat ze vertrok-

ken waren naar Canada. Niemand zou hen hier missen.

Behalve dat Jan maar aan de tafel bleef zitten en haar de oren van het hoofd at – ze kon zien dat hij het laatste jaar veel dikker was geworden – had ze nu ook gehoord dat haar oudste dochter Trui zwaar in de problemen zat. Die wilde weg van haar man, had ze aangekondigd, die vent zoop als een ket-ter. Er bleef niets over van het loon dat hij meebracht van de fabriek. Dat was niet juist, vond Janna, haar schoonzoon had verplichtingen aan zijn gezin. Maar Trui hoefde daarom de boel niet in de steek te laten...

Ze kon beter kijken naar andere vrouwen, die in dezelfde omstandigheden verkeerden.

‘Je bent getrouwd,’ had Janna gezegd. ‘Je kunt niet weglopen. Waar wil je naartoe?’

Trui dacht aan haar moeder, daar had Janna weinig trek in. Je zou de burens horen. Janna had nogal wat commentaar gehad op Grada Lensink, die een kleine twee jaar geleden weer introk bij Harmine en Dieks.

Die burens waren niet geneigd ook maar iets te vergeten dat Janna ooit had gezegd. Ze wreven het haar zo weer onder de neus en daar had Janna geen zin in.

Grada Lensink, dacht ze woedend. Daarom waren Dieks en Harmine vertrokken naar Canada.

Nee, je maakte Janna niks wijs, Janna wist hoe de wereld in elkaar stak.

Ze waren alweer ruim een jaar weg. Er waren andere burens gekomen. Die nieuwe buurvrouw was een akelig vrouwmens; dat had Janna meteen doorgehad. Harmine was ook niet op haar mondje gevallen, maar dit mens. Ze kwam ergens uit Drenthe. Er woonden veel van die lui in hun oude dorp, waar het altijd goed toeven was geweest. Een grote mond dat dat mens had. Janna ging er geen koffie meer drinken. Ze keek wel uit.

Ze had heimwee naar vroeger, toen was het allemaal veel beter. Harmine kon ook weleens bokkig doen, maar daar was Janna wel aan gewend. Aan die nieuwe buurvrouw wende ze nooit.

In een van de eerste brieven uit Canada had gestaan dat Minke was getrouwd, nou, dat huwelijk duurde ook niet lang. Dat wist Janna wel zeker. Wie hield het nou met die helleveeg uit, dat kon zelfs Hermen Kromhof niet, die stroeve hond.

‘En jouw Jan dan?’ had iemand geniepig ge-

vraagde. ‘Je wilde hem toch zo graag bij Dieks in de familie schuiven?’

Janna had die vrouw even goed strak aangekeken. Daar had je het weer. Je sprak een keer vertrouwelijk met zo iemand en ze droegen je de woorden na.

Vorige week was er een brief gekomen bij Harmines zuster, die woonde sinds kort een paar huizen verderop. Daar stond in dat er bij Minke een zoon was geboren. Alles was goed gegaan en ze waren er heel blij mee, zei Hendrika vergenoegd.

Het ging de familie daar goed. Ze hadden wel wat narigheid gehad in het begin. Ze moesten nogal wennen aan het klimaat, het was toch wel anders dan in Nederland. Koude winters en hete zomers, maar ze waren meer dan tevreden daarginds. Dieks verdiende goed zijn brood en Hermen ook. Grada werkte daar als baker. Jawel, toe maar, had Janna gedacht. Die lui daar hechten niet meer aan normen en waarden, zoals hier. Anders had Grada toch nooit als baker kunnen werken.

Johanna Kromhof, de zuster van Hermen was ook al getrouwd. Nou, de kerels lagen daar blijkbaar voor het oprapen en stelden niet veel eisen. Johanna had nota bene een dominee mee-

gekregen, hoe was het mogelijk? Janna geloofde dat allemaal niet. Enige trots en verwaandheid waren Johanna Kromhof nooit vreemd geweest. De waarheid zou wel een tikje anders liggen, want wie zou die verhalen controleren?

Aan de andere kant, Johanna had hier ook al een klerk van de fabriek aan het handje gehad. Dat was weldra voorbij, maar Janna had toen al gedacht dat die meid niet zo'n verbeelding hoefde te hebben. Ze moest niet vergeten van wie ze er eentje was: van die zuiplap Gerrit Kromhof, die al jaren geleden verdwenen was.

Maar goed, Johanna was ook getrouwd en niet met die Johan ten Brinke, de zoon van Gerardus. Dat was nog een verre neef van Janna's overleden man. Ze gingen amper met elkaar om. Gerardus en de vrouw zeiden amper goedendag in die tijd dat Gerardus nog niet gemigreerd was. Janna moest niets hebben van die vrouw van Gerardus. Dat was er een van vreemd volk geweest, ze kwam hier met haar ouders jaren geleden van de Veluwe of zoiets.

Toen Gerardus met zijn vrouw en kinderen voor de oorlog al vertrok naar Canada, had ze nooit meer aan die mensen gedacht. Als het aan Johan had gelegen, had hij Johanna Kromhof destijds meegenomen. Daar had Gonda, zijn

moeder, een stokje voor gestoken en terecht. Dat wilde Janna best toegeven. Dat hoorde toch ook niet. En wat had Hendrika, de zuster van Harmine, een tijd geleden verteld? Gonda ten Brinke zat in een gekkenhuis daarginds in Canada.

Hoe kon dat dan? Het was toch altijd een keurige vrouw hier geweest. Niets op aan te merken, goed voor de huishouding, goed de hand op de knip. Een vreemde, ja, verbeelding, ja, maar verder.

Hendrika wist het ook niet precies, maar er was iets wat niet in orde was met die vrouw, had ze gezegd. Waarschijnlijk al vroeg een beetje seniel aan het worden. Ze had rare dingen uitgespookt, wilde brand stichten en meer van die akelige zaken.

Nee, als Janna zo het laatste jaar overzag, was er niet veel om plezier van te hebben. Het was niet leuker geworden in dit dorp.

Het was begonnen toen Grada Lensink ineens haar intrek bij Harmine en Dieks nam. Ze was al jaren getrouwd met een man die niet goed bekendstond. Ze was genoeg gewaar-schuwd om niet te trouwen, maar ja, wie luis-terde er nou naar goede raad?

Grada zou geregeld mishandeld zijn door

hem. Nou, daar had Janna nooit iets van gezien en ze kwam regelmatig bij Harmine en Dieks over de vloer.

Ze liep naar binnen en keek met bijna boze ogen naar de jongeman, die lusteloos in een stoel hing. ‘Nou, wat zei de aannemer?’ vroeg ze kort.

‘Geen volk nodig,’ kwam het onverschillig.

Ze kneep haar lippen op elkaar. Wat moest ze nou met Jan? Dieks had er goed de wind onder, maar het leek wel alsof Jan niks meer wilde sinds Dieks weg was.

‘Ik sprak Hendrika Winters nog,’ zei ze toen. ‘Minke heeft een zoon gekregen in Canada.’

Er kwam geen reactie.

‘Grada is bezig met de echtscheiding daar-ginds,’ zei ze toen. ‘Dat schreef Harmine ook nog.’ Ze draaide zich om en keek door het raam naar buiten. ‘Dat zal Nieks Lensink niet prettig vinden, die hoopt altijd nog dat Grada terugkomt.’

‘Ze kan niet scheiden, dat kon ze hier ook niet,’ kwam het nors.

‘Het is een ander land en daar zijn andere wetten,’ knikte Janna. ‘Men zegt dat scheiden in Amerika een fluitje van een cent is.’

Jan haalde de schouders op en vroeg om wat